

JEAN-ROBERT ARMOGATHE

Očenaš. Duhovna branja prvih treh prošenj

Eksegetska razlaga ne izčrpa bogastva očenaša. Kristjani so besede skozi stoletja izgovarjali, jih premišljevali in poskušali iz njih na pomenskih poljih potegniti mnogotere, različne, včasih nasprotujoče si vsebine. Tu bi radi predstavili nekaj duhovnih razlag molitve, začenši s prvimi tremi prošnjami.

Ime, kraljestvo, volja: prve tri prošnje se nanašajo na Gospoda. Povzemajo postopno razodevanje v Svetem pismu, tri korake, ki dajejo ritem posvečeni zgodovini: preroški, kraljevski in duhovniški.

Očenaš so pogosto razlagali kot kristjanom predloženo življenjsko pravilo (predvsem drugi del molitve): prve prošnje so manj moralne in prvenstveno teološke ter so v začetku duhovnih razlag izjemnega bogastva. Te razlage so vedno kristološke in včasih tudi trinitarične.

V članku ne moremo zaobjeti vseh teh razlag¹, oprijeli pa smo se tistih, ki so se nam zdele najpomembnejše.

Latinsko izročilo

Tertulijan (začetek 2. stoletja), med prvimi očenaš razlaga v razpravi o molitvi²:

Pravi, da je Gospodova molitev povzetek celotnega evangelija. Tertulijan se med pojasnjevanjem prvih treh prošenj zadržuje pri izviru dvojnega izročila: po eni strani te prošnje ljudem prenašajo delež angelskega opravila (»že sedaj se pridružujemo njihovim

Jean-Robert Armogathe, roj. v Marseillu (1947), duhovniško posvečenje v Parizu (1976), študijski direktor École pratique des hautes études, dopisni član Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, predsednik francoske izdaje revije Communio. – Članek »Les lectures spirituelles des trois premières demandes«, v: Revue catholique internationale Communio 41/2 (2016) 20–26 je prevedel Janez Ferkolj.

glasovom«), po drugi strani pa smo prejemniki: ime je posvečeno v nas – Tertulijan natančno določi, da se molitev razširi tudi na vse druge (»ne pravimo: 'v nas bodi posvečeno tvoje ime', da bi bilo lahko posvečeno v vseh ljudeh«). Drugi pričevalec je Ciprijan iz Kartagine, eden velikih pričevalcev latinskega krščanstva iz prvih stoletij. Okoli leta 250 je napisal komentar k očenašu in se vprašal: Daleč od tega da bi mislili, da naše molitve lahko kaj dodajo svetosti Boga: prosimo samo, da bi bilo njegovo ime posvečeno v nas. Prihod kraljestva prosimo zase, toda Ciprijan predloži še eno razlago:

Z Božjim kraljestvom lahko razumemo Kristusa samega. Vsak dan želimo, da bi se nam prikazal, nenehno hrepenimo po njegovem prihodu. Ker je naše vstajenje, saj bomo vstali v njem, je lahko tudi Božje kraljestvo, v njem bomo namreč kraljevali.

Pri Očetovi volji pa naposled »ne prosimo, da Bog stori, kar želi, temveč da nas same naredi, kakor želi Gospod«.

S prihodom Avgušтина je razlaga afriških teologov prevladovala Zahodno duhovnost. Phileremus Palaeologus (menih Martin Lardenoy +1671)³ je v 17. stoletju zbral pomembne komentarje škofa iz Hipona: Avguštin je zato, da bi poudaril krščansko izvornost molitve, sledil kristološki smeri. Kristjani lahko po posinovljenju pravimo Oče naš⁴:

Edinorojeni Sin ima mnoge brate, ki lahko pravijo Oče naš.

Latinski razlagalci bodo sledili poti razlage npravstvenega značaja: ničesar ne moremo dodati svetosti, niti kraljestvu, niti Očetovi volji: molimo zase, da bi se te prošnje uresničile v nas. Vse tri prošnje se nanašajo na našo notranjo popolnost.

Toda tudi Avguštin je po sledečem razporedu⁵ prošnje v očenašu povezal s sedmimi darovi Svetega Duha ter prvimi sedmimi blagri⁶:

<i>Prošnje v očenašu</i>	<i>Darovi Svetega Duha</i>	<i>Blagri</i>
Posvetitev imena	Strah Božji	Ubogi v duhu
Prihod kraljestva	Pobožnost	Krotki
Božja volja	Spoznanje	Jokajoči

Vsakdanji kruh	Moč	Lačni in žejni
Odpuščanje dolgov	Svet	Usmiljeni
Ne pasti v skušnjavo ⁷	Razumnost	Čisti v srcu
Rešitev hudega	Modrost	Delavci za mir

V tej razpredelnici je gotovo kaj umetnega, vendar moramo upoštevati Avguštinovo skrb, da bi prošnje v očenašu vključil v darove Svetega Duha, izvir vse svetosti ter v blagre, normo vsega krščanskega življenja. Celotno krščansko izročilo bo z nekaj različicami privzelo to ujemanje.

Grško izročilo

Grško izročilo si z latinskim deli prvi korak razlage, očenaš kot življenjsko pravilo: za kristjana se spodobi, da živi vredno svojega Božjega sinovstva. Sicer je bila ta smer razlaganja zelo primerna za krstne homilije, kjer je bila razlaga očenaša nujna. Ko se tako Gregor iz Nise (4. stoletje)⁸ sprašuje, katero potrebo lahko imamo za takšno, da prosimo Boga za posvečenje njegovega imena ali prihod njegovega kraljestva, odgovarja:

Beseda nas po tej molitvi morda želi naučiti tole: človeška narava s svojo lastno močjo ne more doseči ničesar dobrega. Zaradi tega noben izmed naporov ne bi bil učinkovit, če Božja pomoč ne bi krepila v nas položenega dobrega.

Pravzaprav mora biti Božje ime posvečeno v našem življenju:

Takoj ko se uveljavi tvoje kraljestvo, se razkrojijo bolečina, žalost in jok, da nastane prostor za življenje, mir in veselje.

Teodor iz Mopsuestije, eden učiteljev antiohijske šole v 4. stoletju, je med leti 382 in 392 objavil šestnajst *Katehetskih homilij*: prvih deset razlaga *Credo*, njegov dogmatični pouk pa dopolnjuje očenaš (11. homilija) ter vzgoja o krstu in evharistiji (od 11. do 16. homilije)⁹. V prvih treh prošnjah vidi klic k dejanju, da bi vsakdanje vedenje preoblikovali po podobi nebeškega življenja.

Tega se moramo na zemlji držati na način, da verujemo, da Božja volja kraljuje v nebesih (XI, 12).

Menih Janez Kasijan v svojih Konferencah (okoli 426) širi dvojno izročilo, ki smo ga odkrili pri Tertulijanu¹⁰. Za vsako od treh prošelj predlaga najprej branje na mističen način, potem pa svetuje nravstveno razlaganje.

Takole za drugo prošnjo:

Druga prošnja čiste duše je hotenje, da kraljestvo njenega Očeta pride nemudoma, se pravi, da Kristus vedno kraljuje v svetnikih (...) in da Bog postane Gospodar naših duš (...). Te besede lahko pomenijo tudi obljubljeni kraljestvo vsem resničnim Božjim otrokom.

Bizantinski Vzhod bo opustil preprosto moralizirajoče branje in predlagal mistično razlago.

Najdragocenejša razprava je *Kratka razlaga* Maksima Izpovedovalca (napisana okoli 630)¹¹. Vsako prošnjo pripoji eni od sedmih skrivnosti krščanstva: »*theologia*¹², sinovstvo v milosti, častna enakost z angeli, udeležba pri večnem življenju, obnova duše, ki se je pustila prevarati, razkroj postave greha ter uničenje oblasti hudega duha«¹³.

Prve tri prošnje postavljajo človeka na enako mesto kakor angele, kakor oni tudi sam sodeluje pri hvalnici imenu, kraljestvu in volji:

Edinstven je zbor zemeljskih in nebeških moči, ki v delež prejemajo Božje darove, takoj ko človeška narava v enkratni in isti volji skupaj s silami od zgoraj vesela obhaja Božjo slavo (...). Moli-tev prosi, da tisti v nebesih in na zemlji izhajajo iz ene same volje.

Maksim poveže klic (»Oče naš«) s prvima dvema prošnjama in tako zedini Očeta, ime in kraljestvo, ki ga razlaga kot eno Trojstvo:

Kajti Očetovo ime, ime, ki obstaja v bistvu (*ousia*) samem, je edinorojeni Sin. In kraljestvo Boga Očeta, kraljestvo, ki obstaja v bistvu samem, je Duh.

Maksim se tu srečuje z različico Lukovega besedila (»da pride Sveti Duh in nas očisti«).

Na začetku te molitve, nadaljuje, smo povabljeni častiti enobistveno in nadbistveno Trojico kot ustvarjalni vzrok našega razvoja. (...) S češčenjem prošnje tistega, ki nas je spočel po milosti, si v

življenju prizadevamo izražati, da nas vodi pečat tistega, ki nas je priklical v življenje: posvečujemo njegovo ime na zemlji, posnemamo ga kot Očeta, s svojimi dejanji se izkazujemo za njegove otroke in v tem, kar mislimo ali v tem kar delamo, poveličujemo Sina od Očeta po naravi, da sam vrši posinovljenje.

Tretja prošnja povzema prejšnje: vršiti voljo ni nič drugega kot posvečevanje imena in klicanje kraljestva:

Ko tako posnemamo nebeške angele, neprenehoma častimo Boga in razkrivamo, da imamo na zemlji isto sodržavljanstvo kot angeli. Ta trinitarična razlaga se je s ponovno objavo v *La Grande Philocalie*¹⁴ zelo uveljavila na Vzhodu.

Srednjeveške in sodobne razlage

Kot smo že rekli, Avguštinov vpliv prevladuje v latinskih razlagah, ki se zadostikrat ponavljajo. Rupert iz Deutza v svoji razlagi Matejevega evangelija (okoli 1126)¹⁵ napravi izjemo.

»Posvečeno bodi tvoje ime«: »naj bodo verniki vseh narodov, zbrani v eno samo ljudstvo in naj bodo krščeni v odpuščanje grehov, to je posvečevanje tvojega imena, o Oče vseh ljudi, kajti sveti postanejo tisti, nad katere je bilo poklicano tvoje ime«. Prihod kraljestva je razložen na eshatološki način, medtem ko je volja po Jezusovih besedah rešenje vseh ljudi: »Volja tistega, ki me je poslal, pa je, da ne izgubim nič od tega, kar mi je dal, marveč vse to obudim poslednji dan« (Jn 6,39).

Mesto zase gre španskim frančiškanom: očenaš zaradi razlage pripisane sv. Frančišku zavzema posebno mesto v njihovem pridi-ganju. Vemo, da sv. Terezija Avilska enemu njihovih zapisov, gre za *Tretji Abecedarij br. Francisca de Osuna* (1492-1540)¹⁶, pripiše¹⁷ odkritje svoje molitvene poti. Kratko poglavje v posvečenju imena vidi Ljubezen, »posvečeno, vsega zemeljskega očiščeno ljubezen«.

Razlaga očenaša je veliko bolj razvita pri drugem španskem frančiškanku, Juanu Perezu de Pineda (1513?-1593?), neutrudnem avtorju, čigar *Agricultura cristiana* v petintridesetih dialogih¹⁸

pregleda vse krščanstvo pod alegoričnim zagrinjalom poljedelskih vsebin. Osemindvajseti dialog vsebuje dolgo analizo očenaša¹⁹. Pineda ne pokaže velike izvirnosti, a z izjemno učenostjo povzame vse predhodnje razlage.

Večne dobrine so smoter treh, časne pa štirih prošenj.

Eden izmed voditeljev opozarja, da vsaka od treh prošenj pokriva celotno krščansko življenje in bi njemu samemu zadoščalo (»če smo sveti, to zadošča in so druge prošnje nepotrebne«). Kljub temu ga njegov sogovornik privede k spoznanju, da se tri prošnje logično (in nujno) povezujejo: posvečenje imena, ki je vstop svetih v slavo, gre preko služenja v kraljestvu in je tako pokorščina volji (str. 407 in 420).

Zaključek

Ta kratek pregled omogoča razkrijte dveh poti razlag, tistih, ki v očenašu vidijo življenjski načrt – in ki razlagajo prve tri prošnje na krepostni način – in tistih, ki dojemajo skrito trinitarično resničnost, kar jim omogoča razlago z mističnim pristopom. Obe poti sta prinesli sadove, ne zdita izključujoči, preprosto pa odsevata bogastvo molitve, katere mnogostranosti ne more izčrpati nobena razlaga.

Opombe

¹ Glej Index de la *Patrologie latine*, *Oratio dominica* et Solignac 1984, col. 389-395.

² Francoski prevod v Hamman 1995, 25-52.

³ Lardenoy 1673.

⁴ *Sermon* 57, 2, PL 38 (glej tudi 58, 2).

⁵ *De sermone in monte*, II, 11, 38; Solignac 1984, col. 402.

⁶ Osmi je prihranjen za »popolnega človeka« (*De sermone in monte*, I, 4, 12).

⁷ Da ne bi imeli »dvojnega srca«.

⁸ Homilija 3 (Grška patrologija [=PG] 44, 1149), fr. prevod v Hamman 1995, 82-90.

⁹ Za razliko od Jeruzalema so bili očenaš in zakramenti v Antiohiji katehumenom razloženi pred krstom.

- ¹⁰ Kasijan 2009, Konferenca IX, 25 z opatom Izakom, 60-62.
- ¹¹ PG 90, 876, fr. prevod v Hamman 1995, 189-218; glej tudi Dalmais 1953 in Riou 1973, 214-239.
- ¹² Ki je izkustveno in ne le pojmovno poznavanje Trojice.
- ¹³ PG 90, 876A, Riou, 1973, 217.
- ¹⁴ *Philocalie des Pères neptiques* 1995, t. 2, 187-202.
- ¹⁵ PL 169, 1427-1434.
- ¹⁶ Osuna 1972, 478-483; Solignac 1984, 409.
- ¹⁷ *Vie*, 4, 6.
- ¹⁸ Pineda 1963.
- ¹⁹ Pineda 1949.

Bibliografija

Avguštin 1673, *Phileremi Paleologi De oratione dominicali ex variis sententiis S. Augustini*, Pariz, 1963 (fr. prevod od 1674 – janzenist Guillaume Le Roy).

Kasijan, Janez 2009, *Conférences*, fr. prevod: E. Pichery, Sources chrétiennes 54.

Ciprijan iz Kartagine 1964: Réveillaud, M., *L'Oraison dominicale [Ciprijan iz Kartagine]*, PUF, Pariz. Dalmais, I.-H. 1953, »Un traité de théologie contemplative. Le Commentaire du Pater de s. Maxime le Confesseur«, *Revue d'ascétique et de mystique*, 29, 123-160.

Hamman, Adalbert G. 1995, *Le Notre Père dans l'Eglise ancienne*, Ed. franciscaines, Pariz (3è éd. augmentée du *Pater expliqué par les Pères*, 1952).

Osuna, Fr. de 1972, *Tercer Abecedario*, éd. M. Andrés, Madrid.

Philocalie des Pères neptiques 1995, (tr. fr. de Jacques Touraille) 11 volumes, 1979, 2 tomes chez Desclée de Brouwer et J.C. Lattès, 1995, Éditions de Bellefontaine, 2004.

Pineda, Juan de 1949, »Declaración del Pater Noster«, *Místicos franciscanos españoles*, t. 3, BAC, Madrid, 371-457.

Pineda, Juan de 1963, *Diálogos familiares de la agricultura cristiana*, Biblioteca de autores españoles, 5 vol., Atlas, Madrid, 1963-1964.

Riou, A. 1973, *Le monde et l'Eglise selon Maxime le Confesseur*, Beauchesne, Paris

Solignac, A. 1984 »Pater Noster«, *Dictionnaire de spiritualité*, XII-1, Beauchesne, Pariz, col. 388-413.

Theodor iz Mopsuestije 1996, *Homélie catéchétiques*, tr. Muriel Debié, Guy Couturier, Th. Matura, Migne, Pariz.